

ВСТУП

Дослідження духовності християнського Сходу дає можливість переконатися у правоті слів Еклезіяста, що немає «нічого нового під сонцем» (Екл 1, 9). Не зважаючи на зовнішні зміни, яких зазнав уклад життя людини за тисячі років існування людства, духовні виклики, з якими зустрічалась і продовжує зустрічатися людина, залишаються одними й тими ж.

У кожній сфері знань завжди є особи, які внесли у них вагомий вклад і на підставі здобутків яких майбутні покоління набувають нового досвіду. Серед богословів-аскетів християнського Сходу однією з таких постатей є авва Євагрій Понтійський, який жив у 345-399 рр., провівши останні десятиліття свого життя у Нижньому Єгипті в пустельній місцевості Келлії. Хоча богословські погляди Євагрія і були засудженими V Вселенським собором, все ж його об'ємна аскетична спадщина залишалась впливовою впродовж тисячоліть у середовищі східного монашества, зберігшись у візантійському середовищі під псевдо-епіграфами, а також в оригінальному авторстві у вірменській, сирійській та согдійській мовах. У своїх аскетичних творах Євагрій Понтійський, звертаючись до ченців та черниць, описує феномен монашества та аскези його духовної боротьби. Напрацювання цього мисленика у сфері християнської аскетичної практики, зокрема і його схема восьми головних пристрастей, мали визначний вплив на пізніших богословів, зокрема таких, як св. Максим Ісповідник (+662). Ще однією визначною рисою духовної спадщини Євагрія є те, що основу змісту його творів становить особистий духовний монаший досвід. Аскетична спадщина Євагрія залишається в полі зору дослідників останніх двох століть. Деякі з них, наприклад, Г. Поповічі, осмислюють думки Євагрія в контексті психології, називаючи інколи його «першим християнським психологом». Зокрема, згадані науковці порівнюють те, що Євагрій тлумачив феномен сновидінь людини так, як це сьогодні робить психологія.

Оскільки творчість Євагрія є досить об'ємною, у нашій праці ми зосередимо увагу тільки на тому, як аскетичний письменник описував боротьбу з пристрастями обжерства і розпусти. Обидві вади вважаються частиною сучасної епохи споживацтва людини, яка заперечує гідність людського тіла через надмір і ненаситність. Звідси і випливає актуальність нашої праці, адже для нас як християн важливо дослідити, які методи пропонує Євагрій, щоб стати кращими, досконалішими на шляху до нової батьківщини – Царства Небесного. Потреба мати щось дієве на озброєнні проти гріхів зростає, коли навколишні умови максимально сприяють тому, щоб людина впадала у гріх.

Мета цієї дипломної праці – дослідити погляди Євагрія щодо причин пристрастей розпусти та обжерливості, а також розглянути його поради щодо боротьби із цими вадами. Досягненню поставленої мети сприятиме виконання таких завдань: аналіз біографії Євагрія, його творчої спадщини та провідних аскетичних поглядів; дослідження вчення Євагрія про причини пристрастей розпусти та обжерливості, а також наголошення на тому, які засоби сприяють боротьбі з цими пороками.

Об'єктом дослідження є аналіз методів боротьби з пристрастями обжерства й розпусти за вченням Євагрія Понтійського. Предметом дослідження є праця Євагрія Понтійського

про вісім головних пристрастей.

Часові рамки нашого дослідження охоплюють 345-399 рр. – роки життя Євагрія Понтійського. Вони допоможуть нам краще зрозуміти історичний контекст, в якому Євагрій формувався як чернець-аскет, і в якому постала його творча спадщина. У нашій праці ми послуговуємося такими методами: аналіз, синтез та порівняння, які допоможуть нам в інтерпретації зібраного матеріалу, висловленні певних припущень та формулюванні обґрунтованих висновків.

Наша праця складається із вступу, основної частини, котра, у свою чергу, поділяється на три розділи, а також висновків та списку використаної літератури.

У першому розділі ми розглянемо життєпис Євагрія Понтійського, основні ідеї із вчення а також зробимо короткий огляд його творчої спадщини. Звернемо увагу на те, звідки міг черпати свій досвід церковний письменник, хто належав до його тогочасних вчителів і найближчого оточення. Окремого опису заслугове вчення Євагрія про головні гріхи, котре притаманне багатьом церковним письменникам того часу та має свої певні особливості у кожного автора.

У другому розділі праці розглянемо вчення Євагрія про пристрасть обжерливості та боротьби із нею. Зокрема проаналізуємо, яке місце відводив автор цій пристрасті у схемі головних пристрастей та як радив її розпізнавати. Третій розділ присвячений вченню Євагрія про пристрасть розпусти, він має подібну структуру, як і попередній.

Джерельною літературою цієї праці послужили як твори самого Євагрія Понтійського, так і сучасні дослідження його спадщини. Зокрема, найчастіше ми покликатимемось на праці Т. Шпідліка, І. Гаргано, А. Сидорова, Г. Бунге.

До труднощів, котрі виникли під час написання цієї праці, можна віднести мовний та культурний бар'єри, що існують між сучасністю і тим часом, у якому жив Євагрій. Рівно ж певної складності у роботі додавало й те, що в українському перекладі існує лише незначна частина творів Євагрія, також при використанні іншомовних перекладів творів автора не завжди легко вдавалось підібрати відповідну термінологію українською мовою. З огляду на обсяг джерельної літератури та обмежений формат нашої роботи дипломна праця не претендує на повне висвітлення обраної тематики і може бути продовженою у наступних публікаціях.

ВИСНОВКИ

Важливою частиною життєвого шляху кожної людини є боротьба із шкідливими пристрастями і її прагнення до здобуття чеснот, над якими християнин працює у співдії з Божою благодаттю. Одним із таких провідних аскетичних авторів минулого, які ще в сиву давнину закладали фундамент вчення про пристрасті й чесноти, був Євагрій Понтійський - єгипетський чернець другої половини IV ст. З-посеред багатьох тем, які він заторкував у своїх творах, провідною була боротьба людини з пристрастями обжерливості і розпусти як чинником інших гріхів і спокус. Ці питання, як ніколи досі, актуальні і сьогодні. З цією метою у дипломній роботі ми проаналізували біографію, творчу спадщину та аскетичні погляди цього боговгодного старця минулого.

На основі опрацьованих джерел досліджуємо, від кого міг черпати свої погляди цей церковний мудрець з четвертого століття, хто належав до його вчителів і найближчого оточення. Євагрій Понтійський був освяченою глибоко духовною особою свого часу, яка перебувала під впливом богословських поглядів св. Василія Великого, св. Григорія Богослова та св. Григорія Ниського, яких він особисто знав. Провідною постаттю, яка

вплинула на формування його духовного світогляду і подальший шлях аскези, став св. Макарій Великий. Ці відомості допомогли нам встановити, що саме завдяки впливу цих святих отців відбулося формування оригінального письменницького стилю цього мисленика.

Ведучи мову у своїх повчаннях про пристрасті обжерливості і нечистоти, він зумів систематизувати не тільки власний досвід, а й досвід попередніх монаших поколінь. Для дослідників цього періоду історії Церкви особливо цінним буде той факт, що Євагрій є представником єгипетського монашества, котре було відоме своїм специфічним, або радше негативним, ставленням до науки та освіти, а більше схиялося до плекання моральних цінностей і аскези особи. Тому глибше ознайомлення з такими духовними постатями минулого – це ще один аргумент на користь того, щоб ми перестали мислити стереотипно, шаблонно у тих моментах, коли мова заходить про культурні, монаші, освітні та іншого типу духовні осередки минулого. Особливо цінним для нас є погляд Євагрія на гріхи розпусти та обжерливості у системі восьми головних пристрастей, які ведуть людину до інших та ще більших згіршень.

Варто зазначити, що Євагрій залишив нащадкам чимало творчу спадщину як богословських, так і аскетичних творів того часу, і це стало нам у пригоді під час підготовки нашого дослідження. Однак ми зіткнулися у роботі і з певними труднощами: Євагрій у своїх порадах щодо боротьби з гріхом нечистоти та здобуття чеснот чистоти не викладав вчення так, як це адресоване читачам у стилі церковних декретів і постанов, а головню через притчі та особисті життєві історії. Однак певного роду систематизацію можна побачити у його творах, зокрема, у «Заперечувачі» як посібнику для монахів, котрі прагнуть подолати якусь пристрасть чи відкинути гріховні помисли від себе на основі повчань Святого Писання.

Підсумовуючи сказане, хочеться наголосити, що хоча Євагрій Понтійський і жив близько півтори тисячі років тому, чимало його настанов щодо боротьби із гріховними спокусами та пристрастями залишаються актуальними і сьогодні. Адже, узявши із його порад найцінніше та найсуттєвіше і переосмисливши його у контексті науки Церкви, сучасна людина знайде для себе чимало корисних порад цього мисленика, які кожен може застосовувати у своєму духовному житті.

Труднощі, які нам довелося подолати під час роботи, головню пов'язані з тим, що через заборону V Вселенським собором богословських поглядів Євагрія і визнання їх еретичними частина його творів не збереглася до наших днів, а деякі дійшли до нас як псевдо-епіграфи або ж у перекладах сирійською та вірменською мовами. А тому коло зацікавлень спадщиною цього мислителя залишається широким і, без сумніву, буде продовжене дослідниками у майбутньому.